

Fulbert Steffensky

A szabadság nem várt ára

Ennek a kis tanulmánynak a megírására készülve rádöbbsentem, milyen kevéssé hiszek a partnerkapcsolatok mostanság divatos antropológiájában, milyen kevéssé várom azt a napot, amikor megszüntetik a házasságot, és mennyire vágyakozom arra a szerelemre, amely kitart egy egész életen át. Ezért vidám egyoldalúsággal támadást indítok a rövidtávúság filozófiája ellen, amely ma uralja a korszellemet.

Az eksztázis bálványozása ellen

Ellenemre van, hogy a szerelmet és egy kapcsolat minőségét egyedül a benne lévő eksztázison mérjék le. A korszellem azt parancsolja nekem: „Légy mindig érzelmeid csúcán! Mert csak akkor létezel, ha vannak érzéseid. Csak a saját közvetlenségben vagy eleven. Akard hát és kövesd!” Így jön létre a teljesség utáni vágyakozás, a közvetlenség diktátuma, amely megakadályozza, hogy a szerelem hosszú távú legyen. A szerelem nemcsak az eksztázisban található meg. Vagy helyesebb, ha azt mondom: az eksztázis lefordítható megsokszorozottságra, jelentéktelenségre és hétköznapiságra. Ha ketten együtt mosogatnak, akkor az lehet szerelmi játék

– úgyszólván szerelmi mosogatás. Ha ketten azzal vesződnek, hogy elviseljék egymást, akkor ez az eksztázis egyik olvasata. S ha az egyik a másik számára főz, akkor ez az Énekek Éneke egyik mondatának lefordítása: „Arca, mint a balzsamillatú virágágy, melyben illatos növények nőnek.”

A szerelemnek meg kell tanulnia, hogy ügyeljen az egyszerű dolgokra: az evésre, a munkára, a könnyekre, a könyvekre és – amint említettem: a mosogatásra. Létezik olyan eksztázis, amely nem csupán a beteljesedett pillanatban áll, hanem a hosszú idő fenségességében és a hétköznapiak rozskenyérében is.

A teljesség kényszere ellen

Van olyan szenvedés, amely a túlzott várakozások miatt keletkezik; attól a várakozástól, hogy házasságunk tökéletes legyen; hogy partnerünk tökéletesen kielégítsen minket; hogy munkánkban teljesen feloldódjunk; hogy gyereknevelésünk tökéletesen sikerüljön. Az élet nem ilyen! A legtöbb szerelem félig sikerül, az ember többnyire csak félig jó apa, félig jó tanár, félig boldog ember. És ez nem kevés! A totalitás terrorjával szemben a sikerült felemássa szeretném dicsérni. Az élet édessége és szépsége nem a tökéletes sikerben és a teljességben rejlik. Az élet véges, nemcsak abban az értelemben, hogy meg kell halnunk. A végesség ott van az életben magában, a korlátozott boldogságban, a korlátozott sikerben, a korlátozott kiteljesedésben. A nagy szenvedély ott rejtőzhet a fél szívben is.

Föltételezem, hogy a teljesség kényszere összefügg az Istenbe vetett hit eltűnésével. Aki hisz Istenben, annak nincs szüksége arra, hogy ő maga legyen az Isten, vagy megjátssza az Istent. Ha ez a hit összeomlik, akkor az emberre ránehezedik saját teljességigényének elviselhetetlen felelőssége. „Kell, hogy létezzék valami, amit több a mindennél” – mondta valaki. Több a totalitásnál. A fél szív, amikor az egész nem lehetséges. Nem kaptunk ígéretet arra, hogy az emberek megteremtik egymás számára a földön a mennyországot. De az ember lehet embernek kenyere; olykor kemény rozskenyere, máskor friss, ropogós búzakenyere. Lehet embertársa számára víz, alkalmilag bor is. Egy idős férfi talán nehezen hihető belátása: Minél öregebbek leszünk együtt, a víz annál inkább borra válik. Létezik olyan időskori házasság, létezik az öregek olyan kölcsönös vigasza, amelyről nehéz beszélni. Philemon és Baucis létezik.

A kapcsolatok szűkmarkúsága ellen

Úgy találom, az életformákkal kapcsolatos mai vitákban fölmerülnek olyan fogalmak, amelyeket a kereskedői szellem alakított ki. Nem tehetek róla, ezek közé sorolom a „tárgyalási morált” és az „önkiteljesedést” is. Ott ülnek a szegény kis házások, kiszámolják és strigulázzák, mijük van, mit készek odaadni és mit nem. Följegyzik, ki hány-szor készített vacsorát, vásárolt be vagy súrolta ki a fürdőkádat. Mindketten ott gubbasztanak házassági javadalmukon, gondosan öröködnék jogaikon – házasságuk békéje csereüzlet. A számítás mint a kapcsolat alapja nem csupán pusztító. A szépség hal ki ettől a magatartástól. Ezzel

szemben egy régi szót és régi dolgot nevezek meg a szerelem előfeltételének: a nagylelkűséget. (Milyen érdekes, hogy a németben a nagylelkűség szó nőnemű, viszont a fennhéjázás, a kedvetlenség és a kishitűség hímnemű.) Milyen szép is a nagylelkűség, amely nem sorolja föl érdemeit, és nem fél elveszíteni önmagát – föltéve, hogy mindezt nem a partnerünknek akarjuk előírni. A régieknek nagyon szép szavaik voltak erre a nagylelkűsége: *largitas* – az élet tágassága, *magnanimitas* – a szellemi tágasság. A könyvelői szellem következtében a nagylelkűség menekült lett tájainkon.

A függetlenség bálványa ellen

A tomboló individualizmus korában az embernek tulajdonképpen már a szájára sem szabad vennie a függőség szót. Gabriela Mistral chilei költőnő egyik verse viszont így kezdődik:

*Ha rám tekintesz, megszépülök,
s oly szép leszek, mint
a harmatborította sás.
Ha lemegyek a folyóhoz,
nem ismer rá arcomra
a magas nád.*

A költemény utolsó versszaka pedig így hangzik:

*Itt az éj. A sásra harmat hull.
Zárd le hosszan pilláidat.
Burkolj be gyöngéden
szavaiddal.
Akit megcsókolnál,
már holnap
ragyogni fog a szépségtől,
amikor lemegy a folyóhoz..*

Ez egy excentrikus, szerelmes nőnek a hangja, akinek nem önmagában van a középpontja. Nem éri be azzal a szűkösséggel, hogy azonos legyen önmagával, hiszen szépsége és gazdagsága szerelmének tekintetében rejlik:

*Ha rám tekintesz, megszépülök,
s oly szép leszek, mint
a harmatborította sás.*

A szerelmesek önelégültsége ellen

A katolikus házasságtan azt állítja, hogy a házasság nem jön létre, ha a pár nem akar gyerekeket. Lehet, hogy ez biologisztikus szemlélet, de egyúttal egyfajta kicsavart bölcsesség is. Tartósan csak úgy lehetséges együtt élni, ha az ember többet akar önmagánál, ha többet akar kezdeni az élettel, mint hogy megelégedjék önmagával és a párjával. Persze nem kell feltétlenül testi gyerekekre gondolni. Meg lehet osztani az életre vonatkozó fantáziákat és elkötelező döntéseket is; lehet nagy terveket is „örökre fogadni”. Ha az egymásba szerelmes embereknek nincs szemük másra, csak önmagukra, akkor tönkremennek, elkallódnak.

Ha kizárólag önmagukkal vannak, akkor a szerelmesek rossz társaságban tartózkodnak. Ismerjük azoknak a házasságoknak a vigasztalan komikumát, amelyekben a két fél egyre hasonlóbba válik egymáshoz, mivel csak önmagukat ismerik. Olyan egyformák lesznek, mint két mopszlikutya. Ekkor az egyik már nem kiegészítője a másiknak, hanem csupán megkettőződése. Egy ház csak akkor ház, ha sokan lagnak, esznek, nevetnek és sírnak benne. Érvényes ez a házasságok épületére is.

Ma más idöket élünk. A régi falusi házasságokban a pár csak kevés embert ismert közelebről, többnyire rokonokat. A barátságok is, ha egyáltalán léteztek, csak rokoni körben. Ma ez másképp van: A partnerek sokféle kapcsolatban élnek, gyakran más és más a foglalkozásuk, és ezzel az életviláguk is, amely csak részben fe-

Szépségét nem önmaga produkálja, és nem akkor ismeri föl, amikor tükörbe néz. Szerelmének tekintetében ismeri meg.

A függetlenség eszményé tétele egyenlő azzal, hogy saját szűkösségünkre kárhozzatjuk magunkat. Ekkor nekem kell saját tanítómesteremnek lennem, és nálam nagyobb nem találkozhatom. Nekem kell erőt adnom önmagamnak, eligazítanom és vigasztalnom magam. Magamnak kell megsütnöm életem kenyerét.

Az élet két szépsége: az egyik, hogy szabad önmagamnak lennem, a másik, hogy nem muszáj csak önmagamnak lennem, hanem élhetek mások erejéből, vigasztalásából és gazdagságából. Az életben több a játék és kevesebb a kényszer, ha az embernek nem kell állandóan önmaga mesterének és saját szépsége kitalálójának lennie; ha az ember egy másik ember kegyelmében hancúrozhat. Szép és megkönnyíti az életet, ha rá vagyunk utalva másokra. Egyfajta erőszaknélküliség rejti az abban, ha az embernek nem kell csak önmagára építenie. Ha kizárólag csak magamnak kívánok jót, és senki másnak, akkor egyidejűleg leértékelem mások életét és mások gazdagságát. Önmagamat hangsúlyozom, és mindenki mást megfosztok súlyától és fontosságától. Nehéz művészet rászorulttá válni; a passzivitás művészete. Nagyon felnőttnek kell lenni hozzá, talán sok életvereséget kell összegyűjteni, s talán nagy vágyakat kell táplálni az élet iránt, amelyek megtanítanak arra, hogy ne legyünk elegek önmagunknak, és megtanítanak erre az egyszerű és szép mondatra: Szükségem van rád! A te szemeidben vagyok szép!

di a másikét. Az embernek már nem kell mindennek lennie – s ez tehermentesíti és gazdagítja a házasságot. Ez azonban azt is jelenti, hogy kockán forog a régi kizárólagosság, a régi szexuális kizárólagosság is, ha egyáltalán létezett valaha. Vagyis: ma több elevenség van, persze nem feltétlenül, de talán mégis. Ez több fájdalom is jelent, több kuszaságot és védtelenséget is. Az ember nem térhet ki a sebesülések elől, ha élni akar. Gondoljunk csak a gyerekeinkre! Nem azért létezőnk, hogy „megvalósítsuk önmagunkat”, s bizonyára mégiscsak a házasság az a forma, amely a leginkább megóvja gyermekeinket.

A keresztények manapság sokat vitatkoznak az együttélés új formáiról. A „világ fiai” számára ez már nem kérdés: körükben minden olyan magától értetődő, hogy aligha csodálkozik valaki, ha ismerősei elválnak, nem házasságban, vagy éppen mint homoszexuálisok élnek együtt. Ami engem illet, bizalmatlan vagyok e magától értetődőséggel szemben, és megkérdem, vajon ez nem az élet iránti közömbösség egyik formája-e. Az egyházban még vitatkoznak. Emiatt gyakran bosszankodom, de egyúttal örülök is neki. Mert a vita formálja a tudatot és az erkölcsöt.

Nem teszünk szolgálatot a szerelemnek, ha tökéletes közömbösséggel fogadjuk el a kapcsolat minden formáját. Az elkésett tudatosság áldozatokat követel. De az öntudatlan közömbösség sem követel kevesebb áldozatot.